

PRESENTACIÓ

Un dels objectius principals del simposi *Confluències entre la història i la literatura*, que tingué lloc a l'Institut d'Estudis Catalans el 14 d'abril de 2023, era acostar la història i la literatura o, més ben dit, els historiadors i els historiadors de la literatura per trobar espais de confluència i d'enriquiment mutu. Els qui ens dediquem a la recerca tendim a situar-nos en allò que en diuen una «zona de confort» i ens costa dialogar amb els qui tenim més a prop, amb qui compartim enfocaments i metodologies. Per això, ens va semblar necessari obrir un espai que permetés establir aquesta relació entre historiadors i historiadors de la literatura, sense deixar de banda els escriptors o els divulgadors de la història.

El nostre punt de partida era doble: d'una banda, la literatura és una font per a l'estudi de la història, entesa com un producte cultural que expressa els conflictes (o desafiaments) d'una societat en un moment concret; de l'altra, la història és, en si mateixa, un producte literari, i alhora una narració a través de la qual es pretén oferir un relat argumentat, coherent i sistemàtic d'una realitat precedent que es fonamenta en diverses tipologies d'evidències. Tot plegat ha fet que la història s'hagi convertit també en una font d'inspiració per a aquells que fan ficció. Ara bé, a més d'aquests dos grans eixos, n'hi ha molts altres.

Des de l'òptica de la literatura, la presència de la història té, si més no, dues dimensions: per un costat, la història és present en els textos de creació literària, n'és una matèria inspiradora; per l'altre, la història és també imprescindible per contextualitzar les obres literàries, els moviments, els corrents estètics, etcètera. En el primer cas, els historiadors potser no li donen cap credibilitat, perquè saben que hi ha la mediació de la ficció. En la seva poètica, Aristòtil ja va distingir entre

el poeta i l'historiador: el poeta explica les coses com podrien haver passat, mentre que l'historiador explica les coses com han passat. Potser no és tot tan senzill com s'imaginava Aristòtil. En el segon cas, alguns teòrics de la literatura contribueixen a la cerimònia de la confusió quan aborden l'estudi d'una obra sense tenir en compte el moment i les circumstàncies històriques, socials, polítiques, en què va ser escrita o publicada.

D'altra banda, és clar que l'interès de l'historiador per la literatura es distingeix del que pot tenir l'historiador de la literatura o el crític literari. L'historiador busca en l'obra literària el testimoni de la societat, captar la mentalitat d'una època. Partim de la premissa que la història s'ocupa de les estructures i processos socials, polítics i culturals, de les ruptures i continuïtats en el desenvolupament temporal de les comunitats, mentre que la literatura, com a manifestació artística, reflecteix les tensions, els costums, els valors i els ideals d'un moment històric. És interessant observar, tanmateix, com a través de la literatura es fan més evidents els conflictes latents (socials, culturals, de gènere, etcètera) en un moment històric concret. Alhora, la història és un fet narratiu en si mateix i, per tant, el llenguatge i la construcció del relat esdevenen cabdals en el mateix procés d'anàlisi històrica.

Comptat i debatut, aquest raonament ens permet apuntar que totes dues disciplines tenen més punts en comú del que en algun moment s'ha pogut pensar i fan possible comprendre millor el context cultural, social i històric que ha configurat el món contemporani. Tant l'historiador com l'escriptor pertanyen a la seva època i hi estan lligats per les condicions de l'existència humana, per parafrasejar Edward Hallet Carr, autor de *Què és la història?* No fa gaire, amb un toc una mica provocador, Gérard Noiriel també es preguntava si la història és una ciència o un gènere literari. Segons aquest historiador francès, la proximitat entre la història i la literatura es va començar a qüestionar a les acaballes del segle XIX i, des d'aleshores, els historiadors van voler establir uns estàndards específics per a la seva professió.

Som conscients que el programa que vam dissenyar per al simposi no abraça, ni de bon tros, totes les confluències possibles entre la literatura i la història, però pensem que pot ser un bon pòrtic d'entrada per a futures incursions. Perquè les aportacions d'aquest volum

intenten cobrir un arc temporal que va del segle XIX al XXI i combinen els enfocaments històrics amb els de la història de la literatura. Pere Gabriel ens capbussa en les relacions difícils de destriar entre literatura, política i història en el segle XIX. Magí Sunyer se centra en els vincles amb el passat de la literatura catalana romàntica i modernista. Nicolas Berjoan interpreta la «il·lusió literària» dels erudits nord-catalans del segle XIX. Margarida Casacuberta descabdella visions i revisions del vuit-cents en la novel·la històrica del segle XIX. Maria Dasca analitza les relacions entre novel·la i història en el període 1979-1999. Josep Camps, finalment, explora els usos i abusos de la història en la novel·la catalana del segle XXI. Clou el volum una taula rodona en què Núria Iceta, Clàudia Pujol, Enric Pujol i Maria Carme Roca intenten dilucidar els vincles —divergències i interseccions— entre la història i la literatura catalana contemporànies.

Deixeu-nos acabar amb una reflexió de Doris Lessing que es pot llegir en un assaig recentment traduït al català, *Les presons on triem viure*, en el qual aquesta escriptora trencava una llança a favor de la literatura i la història. Les definia com a «grans branques del coneixement humà» i «cròniques de la conducta humana i del pensament humà». I hi afegia: «d'aquestes disciplines se'n pot aprendre, a ser un ciutadà i un ésser humà. En podem aprendre a observar-nos a nosaltres mateixos i a la societat en què vivim amb la mirada calmada, serena, crítica i escèptica, que és l'única posició que pot adoptar un ésser humà civilitzat, o, com a mínim, és el que han dit tots els filòsofs i els savis». Així sigui.

FRANCESC FOGUET I BOREU i MARIA LLOMBART HUESCA